

(i) Printed Pages : 7

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

0	0	3	0
---	---	---	---

Exam. Code :

0	0	0	1
---	---	---	---

B.A./B.Sc. (General) 1st Semester

1128

MUSIC (VOCAL) (In All Mediums)

Paper-Theory

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 45

Note :- (1) Attempt **one** question from each Unit I, II, III and IV and question No. 9 is of Unit-V is compulsory.

(2) Attempt any **nine** questions out of thirteen in Unit-V.

(3) All questions carry equal marks.

UNIT-I

1. What do you know about the 'Notation System of Bhatkhande' ? Explain.
2. Define Rag and explain fully about the Jaties of Ragas.

UNIT-II

3. Define the following : Shruti, Saptak, Alankar.
4. Write a life sketch and contribution of Pt. Bhatkhande in the field of Indian Music.

UNIT-III

5. Explain the part of Tanpura with diagram.
6. Define Khayal and its types in detail.

UNIT-IV

7. Give a detailed description of Rag Alhiya Bilawal or Bhupali along with Aroha, Avroha and Pakad.
8. Write Ekgun and Dugun laykaries of Teental and Dadra with short description.

OR

Write in notation of any Drut Khayal along with two tanas and short description from your syllabus.

UNIT-V

9. Attempt any **nine** questions :
  - (1) Define Swara in 20 words.
  - (2) Define Shruti.
  - (3) Thata of Rag Bhupali.
  - (4) Name Raga having Ni Komal Swara from your course.
  - (5) Write two Tanas in Rag Alhiya Bilawal.
  - (6) Signs of Komal, Tivra, Mandra and Taar Swaras in Bhatkhande Notation.
  - (7) Difference between Rag Alhiya Bilawal and Bhupali.
  - (8) Recognise the swaras and write Aroh-Avroha of the Raga :
    - (a) dha, Ni, dha, pa, ma
    - (b) Ga, Re, Ga, Pa.
  - (9) How many types of saptak are there ?

(10) What is the difference between Vilambit and Drut Khayal ?

(11) Music is the combination of which two words ?

(12) What is the meaning of Mandra Saptak ?

(13) Singing Time of Rag Alhiya Bilawal.

(हिन्दी माध्यम)

- नोट :- (1) यूनिट I, II, III तथा IV प्रत्येक में से एक प्रश्न करें।
यूनिट V की प्रश्न संख्या 9 अनिवार्य है।
- (2) यूनिट V में दिए 13 प्रश्नों में से कोई 9 प्रश्न करें।
- (3) सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

यूनिट-I

1. भातखंडे की नोटेशन प्रणाली के बारे में आप क्या जानते हैं ? व्याख्या करें।
2. राग को परिभाषित करें और रागों की जाति के बारे में पूर्ण रूप से व्याख्या करें।

यूनिट-II

3. निम्नलिखित को परिभाषित करें : श्रुति, सप्तक, अलंकार।
4. पंडित भातखंडे का जीवन-चरित्र तथा संगीत के क्षेत्र में उनका योगदान लिखें।

यूनिट-III

5. तानपुरा के भागों की चित्र सहित व्याख्या करें।
6. ख्याल और इसके प्रकारों को विस्तार से परिभाषित करें।

यूनिट-IV

7. राग अलहिया बिलावल या भूपाली का आरोह, अवरोह तथा पकड़ के साथ विस्तृत वर्णन करें।
8. तीनताल और दादरा की एकगुण तथा दुगुण लयकारियों का संक्षिप्त वर्णन के साथ लिखें।

अथवा

अपने पाठ्यक्रम से किसी भी द्रुत ख्याल की नोटेशन दो तानों तथा संक्षिप्त वर्णन सहित लिखें।

यूनिट-V

9. कोई नौ प्रश्न करें :
  - (1) 20 शब्दों में स्वर को परिभाषित करें।
  - (2) श्रुति को परिभाषित करें।
  - (3) राग भूपाली का थाट।
  - (4) आपके पाठ्यक्रम से नी (Ni) कोमल स्वर वाले राग का नाम लिखें।
  - (5) राग अलहिया बिलावल में दो तान लिखें।
  - (6) भातखंडे नोटेशन में कोमल, तीव्र, मंद्र तथा तार स्वर के चिन्ह लिखें।
  - (7) राग अलहिया बिलावल तथा भूपाली के मध्य अंतर स्पष्ट करें।
  - (8) स्वरों को पहचानें तथा राग के आरोह-अवरोह लिखें :
    - (क) धा, नी, धा, पा, मा
    - (ख) गा, रे, गा, पा।

- (9) सप्तक के कितने प्रकार हैं ?
- (10) विलम्बित और द्रुत ख्याल के मध्य क्या अंतर है ?
- (11) संगीत किन दो शब्दों का संयोजन है ?
- (12) मंद्र सप्तक का क्या अर्थ है ?
- (13) राग अलहिया बिलावल का गायन समय।

(पंजाबी अनुवाद)

- नोट :- (1) यूनिट I, II, III अਤੇ IV हरेक ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।
यूनिट V ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 9 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- (2) यूनिट V ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ 13 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।
  - (3) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

यूनिट-I

1. ਭਾਤਖੰਡੇ ਦੀ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
2. ਰਾਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

यूनिट-II

3. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ : ਸ਼ਰੂਤੀ, ਸਪਤੱਕ, ਅਲੰਕਾਰ।
4. ਪੰਡਿਤ ਭਾਤਖੰਡੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਲਿਖੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਤਾਨਪੁਰਾ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਚਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
6. ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਰਾਗ ਅਲਹਿਆ ਬਿਲਾਵਲ ਜਾਂ ਭੂਪਾਲੀ ਦਾ ਆਰੋਹ, ਅਵਰੋਹ ਅਤੇ ਪਕੜ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵਾ ਦਿਉ।
8. ਤਿੰਨਤਾਲ ਅਤੇ ਦਾਦਰਾ ਦੀ ਇੱਕਗੁਣ ਅਤੇ ਦੁਗੁਣ ਲੈਅਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਖਿਪਤ ਵਰਨਣ ਨਾਲ ਲਿਖੋ।

ਜਾਂ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਰੁਤ ਖਿਆਲ ਦੀ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਖਿਪਤ ਵਰਨਣ ਸਹਿਤ ਲਿਖੋ।

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਕੋਈ ਨੌਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ :
  - (1) 20 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰਾਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
  - (2) ਸ਼ਰੂਤੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
  - (3) ਰਾਗ ਭੂਪਾਲੀ ਦੀ ਥਾਟ।
  - (4) ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਨੀ ਕੋਮਲ ਸ੍ਰਾਰ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
  - (5) ਰਾਗ ਅਲਹਿਆ ਬਿਲਾਵਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਾਲ ਲਿਖੋ।
  - (6) ਭਾਤਖੰਡੇ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਮਲ, ਤੀਵਰ, ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਤਾਰ ਸ੍ਰਾਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਿਖੋ।
  - (7) ਰਾਗ ਅਲਹਿਆ ਬਿਲਾਵਲ ਅਤੇ ਭੂਪਾਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।

- (8) ਸ੍ਰਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਆਰੋਹ ਅਵਰੋਹ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਧਾ, ਨੀ, ਧਾ, ਪਾ, ਮਾ

(ਅ) ਗਾ, ਰੇ, ਗਾ, ਪਾ।

- (9) ਸਪਤਕ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ ?
- (10) ਵਿਲੰਬਿਲ ਅਤੇ ਦਰੁਤ ਖਿਆਲ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ ?
- (11) ਸੰਗੀਤ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ ?
- (12) ਮੰਦਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?
- (13) ਰਾਗ ਅਲਹਿਆ ਬਿਲਾਵਲ ਦਾ ਗਾਉਣ ਸਮਾਂ।